

Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
Galina ANIȚOI
**PERSONAJE
ÎN TUNELUL
TRANZIȚIEI**

Galina Anițoi.
Personaje în tunelul tranziției.
Chișinău: UNU, 2022, 121 p.

Alexandru BURLACU

Doctor habilitat în filologie, profesor universitar

E-mail: alexburlacu1@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3424-1588>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

Studiul monografic „Personaje în tunelul tranziției” (Editura UNU, 2022) este o investigație sintetică a celor mai relevante galerii de personaje, de eroi, de tipuri sau de caractere literare specifice schimbărilor sociale, raportate la un ideal nou sau unul vechi, insistându-se cu precădere pe dezvăluirea conținutului valoric/axiologic al acestora, pe transfigurarea artistică a omului aflat în tranziție de la sistemul social-politic totalitar la sistemul social-politic al economiei de piață.

Materia cărții e structurată în două capitole. În primul capitol, „Paradigma tranzitologică și literatura”, autoarea, o cercetătoare avizată a tipologiei inadaptatului, precizează reperele conceptuale și metodologice cu privire la tranziție și tranzitologie, recurgând la o incursiune istorico-teoretică în spiritul lucrărilor de acest gen. Tot aici sunt problematizate „simptomele” tranziției postcomuniste și impactul lor asupra imaginarului și a psihicului colectiv, care, cu adevărat, își găsește expresia cea mai reușită la nivel de personaj literar.

Viziunea autoarei are ca punct de plecare „metafora tunelului”, aplicată tranziției postcomuniste de către sociologul german Claus Offe, dar și prin intermediul studiului lui Daniel Barbu, *Republica absentă. Politică și societate în România postcomunistă*, metaforă „concepută inițial de Albert Hirschman pentru a ilustra «economia politică a răbdării»”. Un alt reper teoretic al investigației îl aflăm în lucrarea *Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii*, a profesorului Victor Saca, care susține ideea că tranziția postcomunistă este marcată de efectul „tunel”.

Explorările în universul lui *homo fictus* al tranziției sunt axate pe conceptele democrație, postcomunism, criză, reformă, transformare, orientări și mentalități

paradoxale, conștiință și comportament politic etc., pe care Galina Anițoi le utilizează și le valorifică adecvat în procesul de examinare/analiză pe text în capitolul al doilea „Ipostaze ale personajului tranziției”.

Autoarea a elaborat și a supus analizei o tipologie a personajelor ce întruchoază destine umane emblematice pentru perioada tranziției.

Romanele *Raiul găinilor* (2004) și *Sunt o babă comunistă!* (2007), de Dan Lungu, *Măcel în Georgia* (2008) și *Oameni din Chișinău* (2011), de Dumitru Crudu, *Tărâmul lui Sașa Kozak* (2011), de Iulian Ciocan, configurează tipologia literară a personajului nostalgic după comunism.

După cum observă autoarea, „scriitorii își recrutează prototipurile din mediul obișnuit: pensionari dezamăgiți, muncitori ajunși șomeri, tineri debusolați etc., care întruchoază mentalități și comportamente ale unei societăți în plină primenire și redefinire” (p. 37-38). Vom remarca faptul că fenomenul nostalgiei comuniste este examinat ca paradox al tranziției de la totalitarism spre democrație. Analizele clarificatoare reliefează trăsăturile caracteristice ale acestei tipologii literare care reprezintă expresia „unei mentalități deformate de sistemul totalitar fals și alienant” (p. 56).

Galeria politicienilor (a „aleșilor poporului”) este ilustrată pe textele romanelor *Avionul mirosea a pește* (2008), de Nicolae Popa, *Sex & Perestroika* (2009), de Constantin Cheianu, *Cartea nomazilor din B.* (2010), de Val Butnaru, *Dama de cupă* (2018), de Iulian Ciocan, și textul de proză scurtă *Maria (nu) există* (2022), de Iulian Frunțașu. Toate aceste lucrări, remarcă Galina Anițoi, „transmit, pe un ton amar, un singur mesaj: stagnarea în tranziție” (p. 58) și devoalează politicul defectuos care a dus în derivă țara, într-o perioadă complicată a transformărilor sociale. Tipologia „aleșilor poporului” reflectă dezumanizarea clasei conducătoare, care a „compromis atât domeniul politicului, cât și bunul mers al tranziției spre democrație” (p. 76).

Fenomenul emigrației este tratat ca unul dintre cele mai traumatizante efecte secundare ale tranziției de la totalitarism spre democrație, fenomen care, susține autoarea, „în societatea noastră a produs o dublă suferință: pe de o parte, e vorba de copiii rămași singuri acasă (...), iar pe de altă parte, trăită cu aceeași intensitate, se impune, cu puterea evidenței, drama adulților nevoiți să apuce calea pribegiei în căutarea surselor de existență” (p. 92). Aceste efecte sunt reprezentate artistic în tipologia de personaje emblematice pentru încercările dramatice pe care le trăiesc oamenii, captivi în nesfârșitul „tunel al tranziției”.

Copiii însingurați ai tranziției constituie subiectul fundamental în *Fetița care se juca de-a Dumnezeu* (2014), de Dan Lungu, și *Kinderland* (2013), de Liliana Corobca. Marcați de o „stare cumplită de așteptare” (p. 79), protagoniștii-copii relevă, alături de părinții lor plecați în străinătate după „bani lungi”, calitatea de victime ale tranziției posttotalitare.

Drama sfâșietoare a emigrantului este problematizată prin personajele romanelor *Fetița care se juca de-a Dumnezeu* (2014), de Dan Lungu, și *Tötentanz*

sau Viața unei nopți (2011), de Claudia Partole, care oglindesc „imaginea pribeagului, gonit de sărăcie, plecat în lume și, astfel, supus unei experiențe acut transformatoare” (p. 98).

Studiul monografic al Galinei Anițoi ne ajută să înțelegem mai bine fenomenul tranziției în literatură.

Cercetarea dată demonstrează că tranzitologia literară, ca metodă de cercetare, pune în lumină aspecte inedite ale prozei din ultimele două-trei decenii, completând eșafodajul teoretic și oferind un instrumentar pertinent pentru o analiză amplă, multiaspectuală a personajului literar.

Notă: Recenzia a fost realizată în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.